

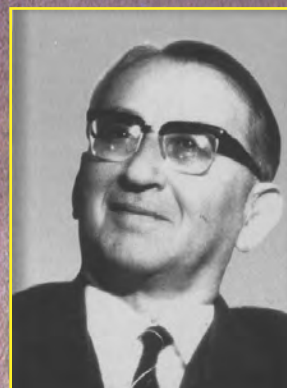
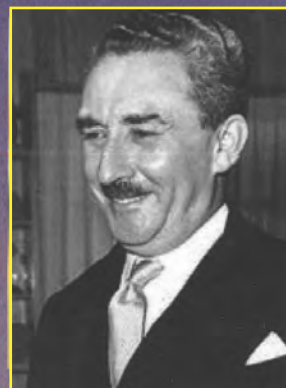
ГОРДИСТЬ НАЦІЙ

Вихідці з України —
видатні діячі Ізраїлю



THE HONOR OF THE NATIONS

Prominent Israeli Leaders
of Ukrainian Origin



29 грудня 2014 року у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова відбулася презентація XV випуску наукового щорічника “Україна дипломатична”, видання “Гордість націй. Вихідці з України — видатні діячі Ізраїлю” та книги “Заповіт миру” (про життя та діяльність доктора *Мун Сон Мьона*). У презентації взяли участь Надзвичайні і повноважні послы Азербайджану, Пакистану, Румунії, Канади, В’єтнаму, Ізраїлю, Кувейту та інші представники дипломатичних місій, а також Генеральний Директор ГДП *Павло Кривонос*, Святіший Патріарх Київський *Філарет*, ректор Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова *Віктор Андрущенко*, наукові діячі.

Редколегія журналу “Світогляд” пропонує вам ознайомитися з матеріалами, що увійшли до буклету майбутньої книги “Гордість націй. Вихідці з України — видатні діячі Ізраїлю”. Автори проекту — Посольство Держави Ізраїль в Україні; Павло Кривонос — генеральний директор Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв; видавець — Анатолій Денисенко, кандидат історичних наук, заслужений журналіст України; письменник — Інна Андрійчук, аспірантка Інституту української філології НПУ ім. М.П. Драгоманова, відповідальний секретар.

“Усе містечко вже дримало. Будинки ховалися під покривом ночі, у мороці. Нічне світило ще не зішло на небосхил, і лише зорі освітлювали верхівки гір. Бучач стоїть на горі, і здавалося, ніби зорі прив’язані до дахів його будинків. Раптово вийшов місяць і освітив ціле місто. Річка Стрипа, що раніш ховалася в мороці, заблищала раптом сріблом...: зроду не знав я, що містечко наше таке прекрасне. Здається мені, що в усьому світі не знайдеш міста, кращого за наше”, — пише в автобіографічному нарисі видатний ізраїльський письменник, лауреат Нобелівської премії, колишній мешканець м. Бучача *Шмуель Йозеф Агнон*.

Більшість героїв майбутньої книги “Гордість націй” — сучасники пана *Шмуеля*, добровільно чи під впливом обставин, сповнені радості або ж туги і гніву залишили будинки, вулиці та міста свого дитинства, щоб стати героями, лідерами, символами величі духу землі іншої, обітвованої.

Варто нагадати, що Україна тривалий час була місцем зосередження третини всього європейського єврейства. На межі XIX і XX століть на території сучасної України проживало 2,6 млн євреїв, відповідно на території цієї держави зберігаються національно-релігійні святині єврейського народу. З України походить блискача плеяда філософів, митців, релігійних і політичних діячів, які відіграли важливу роль у духовному відродженні єврейського народу, у формуванні політичної доктрини сіонізму, що була покладена в основу побудови Держави Ізраїль.

Видатні ізраїльтяни, про яких йтиметься у загаданому виданні, пов’язані з Україною місцем свого народження та роками життя: їхні прагнення, звершення невід’ємно належать Державі Ізраїль, свідомо обраній і дбайливо виплеканій своїй Батьківщині. Але разом із тим, земля тієї країни, де людина з’явилася на світ, провела перші дитячі роки, обов’язково накладає свій відбиток на подальше формування її особистості, світогляду, на її мрії.

Вірші *Хайма-Нахмана Бялика* сповнені замилюванням красою природи Волині. Спогадами та рефлексіями із світу галицько-подільських містечок та їхніх мешканців рясно пересипані чи не всі твори *Шмуеля Йозефа Агнона*: назва “Святого міста Бучача” трапляється у його новелах та повістях чи не настільки ж часто, як назва “Святого міста Єрусалима”. Художні твори *Володимира (Зеєва) Жаботинського*

містять сповнені тепла й любові описи його рідної Одеси...

Не завжди і не всюди у спогадах видатних ізраїльтян Україна постає пасторальним краєм золотого дитинства, бо ж історія взаємин українського та єврейського народів сягає в глибину віків і вбирає в себе широкий діапазон міжетнічних і міжлюдських відносин — від світло-дружніх до криваво-ворожих. Але кожна доля, кожен рядок художніх творів, кожна стисла згадка у мемуарах — це невидимі зв’язки між двома країнами, це підвалини культурного діалогу, що довговічніший за політичні угоди та економічні вигоди, це те, на чому наші нащадки будуватимуть подальше взаєморозуміння та співпрацю між нашими народами.

Майбутня книга матиме назву “Гордість націй” — саме націй — ізраїльської, української та світу загалом. Не лише Ізраїлю, бо імена людей, чії біографії частково наведено у цьому виданні, вже навечно викарбовано на сторінках слави країни, не лише України, де мешкали їхні родини, де були поховані їхні пращури, де відбувалося їхнє становлення, розпочинався їхній шлях до великих звершень, а й усього світу, який вони змінили на краще своєю діяльністю, творчістю, працею. Поки що обсяг нашої праці невеликий — тут наведено біографії не тільки політичних діячів, письменників та науковців, чії імена так чи так потрапляли на очі українському читачеві, але й чия біографія та діяльність часто-густо проходить повз увагу широкого загалу.

Ми довго дискутували, які постаті мають входити до цього видання, а згодом і до книги. Адже сьогодні в Ізраїлі налічується понад мільйон репатріантів з колишнього СРСР, з них понад 600 тисяч — вихідці з України, немало й тих, хто родом з України у другому—третьому поколінні. Певна частина їх займає ключові політично-державні позиції в Ізраїлі. У будь-якому випадку ті діячі, чії імена та біографії не увійшли до цього видання, не повинні залишатися невідомими в Україні. Маємо надію, що ця невелика за обсягом праця стане початком великого проекту, що дозволить відкрити імена видатних людей, які в Ізраїлі вшановані і відомі, на честь яких названо вулиці ізраїльських міст, а ізраїльські школярі щороку бачать їх у підручниках. І маємо надію, що таким чином обидві нації відчують гордість за них.

Іцхак Бен-Цві – людина надзвичайної волі



**Іцхак Бен-Цві
(1884—1963)**
державний і громадський діяч,
Президент Держави Ізраїль
у 1952—1963 роках

Іцхак Шимшелевич (у майбутньому **Бен-Цві**) народився 24 листопада 1884 року в чарівному українському місті Полтава, де проживала досить велика єврейська громада. Доречно сказати, що того ж року в іншій частині Російської імперії, у селі Моталь Берестейської області в Білорусі, народився **Хаїм Вейцман**, перший президент Держави Ізраїль. Їхні дороги згодом перетнуться, разом вони зроблять дуже багато для того, щоб на світовій карті постала Держава Ізраїль.

Іцхак Бен-Цві — один із найвизначніших діячів єврейського руху. Був визнаним лідером соціалістичного спрямування в сіонізмі, халуціанського робітничого руху та єврейської самооборони у Росії в роки чорносотенного терору єврейського населення, а згодом і в Ерец-Ізраїлі, що не раз мав загрозові ситуації, спровоковані у той час палестинськими арабами.

Іцхак Шимшелевич здобув традиційну початкову освіту в хедері, потім навчався у російській гімназії, після закінчення якої вступив до Київського університету. У 1904 році він вперше відвідав Ерец-Ізраїль, звідки повернувся до Росії, щоб вести безпосередню роботу із навернення євреїв до виїзду в Палестину, де почали формуватися єврейські поселення. У 1906 році взяв участь в установчій конференції єврейської соціал-сіоністської демократичної робітничої партії Поалей Ціон у Полтаві і спільно з **Бер Дов Бороховим** написав її програму. У 1906 році поліція виявила в полтавському будинку Шимшелевичів зброю, призначену для єврейської самооборони.

Його та його родину відправили до Сибіру, проте Іцхаку вдалося втекти до Вільно (Вільнюса), звідки він переїхав до Ерец-Ізраїлю, де разом з **Бен-Гуріоном** взяв участь у створенні єврейської організації самооборони, використавши свій досвід у цій справі, набутий у Полтаві. Певний час навчався у Стамбульському університеті (Туреччина). Його обрали делегатом від партії Поалей Ціон на 8-й Сіоністський конгрес у Гаазі. Разом з **Рахель Янаїт**, яка згодом стала його дружиною, **Бен-Цві** брав участь у створенні підпільної військової організації Ха-Шомер у Яффі. У 1910 році разом з **Рахель Янаїт** та **Зеєвим Ашуром** заснував перший в Ерец-Ізраїлі соціалістичний журнал “Ахдут” (“Єдність”), який виходив у Єрусалимі. У 1915 році, у розпалі Першої світової війни, Туреччина виступала на боці Німеччини та Австрії. Під підозрою опиняються всі євреї — вихідці з Росії, зокрема й **Іцхак Шимшелевич**.

Звинувативши редакцію в сіоністській діяльності, турецька влада закриває політичний часопис і депортує з Палестини його співробітників. **Іцхаку Шимшелевичу** та **Давиду Бен-Гуріону** вдалося виїхати до США, де вони заснували молодіжний єврейський соціалістичний рух. Перед початком британського наступу на Палестину **Бен-Гуріон** і **Бен-Цві** розгорнули в США потужну агітацію за вступ до Єврейського легіону британської армії, сформованого завдяки переговорам між міністром закордонних справ Великої Британії **Бальфуром** і головою Британської

сіоністської федерації лордом *Ротшильдом*. *Бен-Гуріон* та *Іцхак Шимшелевич* стали першими добровольцями Єврейського легіону. У 1918 році вони прибули до Єгипту, а звідти вирушили в Єрец-Ізраель як солдати Палестини від чотиристолітнього османського правління.

Влітку 1920 року *Бен-Цві* брав участь у Всесвітній конференції Поалей Ціон у Відні, де відбувся ідеологічний розкол партії у зв'язку з впливом російського більшовизму на деяких її членів. Проте сіоністське крило партії продовжило боротьбу за створення національної єврейської держави. *Бенові-Цві* вдалося відстояти сіоністські принципи партійної платформи Поалей Ціон.

Після повернення до Відня був обраний у секретаріат Хістадрута. Його також обирали до керівних органів новоствореної Єврейської національної ради, з 1931 року очолював її як голова, а з 1944 року — як президент. Брав участь у всіх світових сіоністських конгресах 1920—1940-х років.

Одразу після завершення Другої світової війни *Бен-Цві* разом зі своїм партійним соратником і другом розгортають справді титанічну справу з репатріації євреїв, яким вдалося вижити у горнілі Голокосту, до Палестини. Продовжив він цю роботу і в часи, коли Ізраїль вже став незалежною державою.

Бенові-Цві випала історична місія підписати 14 травня 1948 року Декларацію незалежності та бути обраним членом тимчасової ради Ізраїлю. Через дві тисячі років єврейський народ, який змушений був жити по всіх усюдах, знову мав власну державу. *Бен-Цві* мав повне право говорити і пишатися тим, що поклав свою цеглину в підмурок її відродження.

Від партії Мапай обирався у Кнесет першого (1949) і другого (1951) скликань. Після завершення п'ятирічного терміну першого президентства Ізраїлю *Хаїма Вейцмана* (1952) кнесет обрав президентом *Бена-Цві*. Разом з політичною, активно займався науковою діяльністю. Заснував Інститут для вивчення життя єврейських общин на Близькому та Середньому Сході (зараз це Інститут Бена-Цві), написав книги “Зниклі й відроджені племена Ізраїлю”, “Єрец-Ізраель та її єврейське населення у період османського володарювання” (1955) та ін.

Після завершення першого терміну президентства його знову переобрали на цю посаду, на якій він залишався до своєї смерті.

Помер видатний діяч Держави Ізраїль 23 квітня 1963 року в Єрусалимі. Ім'я *Іцхака Бен-Цві* стоїть поряд з такими видатними діячами новітньої історії ізраїльського народу, як *Давид Бен-Гуріон*, *Хаїм Вейцман*, *Менахем Бегін*, *Голда Меїр*...

Полтава, 1903 р.



Ефраїм Кацир — науковий та політичний діяч



**Ефраїм Кацир
(1916—2009)**
ізраїльський вчений-біофізик,
державний і громадський діяч,
Президент Держави Ізраїль
у 1973—1978 роках

Четвертий президент Держави Ізраїль *Ефраїм Кацир* залишив яскравий слід в історії своєї держави як політичний діяч та в біофізичній науці як видатний дослідник амінокислот.

Його діди, прадіди та батьки жили в Україні, сам *Ефраїм Кацир* (за народженням *Качаловський*) народився 16 травня 1916 року в Києві, але прожив тут недовго. Через шість років сім'я Качаловських переїхала до Палестини, яка була підмандатною територією Великобританії, на землю, яку євреї називали Ерец-Ісраель (біблійні землі Ізраїлю).

Сіоністи вбачали її ядром майбутньої незалежної держави, про яку євреї з різних куточків світу мріяли понад півтори тисячі років. Юнак тяжів до науки, вважаючи, що освіченому народу буде легше формувати і відроджувати омріяну державність, чим переймалися тоді всі, хто за покликом душі, серця і крові обрав пустельні та непривітні землі Палестини.

Ефраїм Кацир закінчив гімназію у Єрусалимі. Але то був тільки початок його освітнього шляху. Будучи вже інтегрованим в молодіжний підпільний рух, вступив до Єрусалимського єврейського університету, одного з важливих центрів відродження національного руху і боротьби за створення окремої незалежної держави. Вивчав хімію, зоологію та бактеріологію. Ще підлітком став членом молодіжного об'єднання, а в шістнадцять років вступив до підпільних збройних сил самооборони, навіть командував ротою своїх ровесників, які готувалися до збройної боротьби за землю, на якій постане держава Ізраїль. Організовував підпільні майстерні з виготовлення зброї, зокрема вибухових пристроїв, поєднуючи навчання з безпосередньою участю в підготовці військових сил.

У 1937 році здобув ступінь магістра, а через чотири роки захистив докторську дисертацію і став асистентом на кафедрі теоретичної та макромолекулярної хімії. Після створення Держави Ізраїль, до чого докладав належні зусилля і *Ефраїм Кацир*, учений повністю віддається науково-дослідницькій роботі в Інституті імені Х. Вейцмана, де заснував і очолював, аж до свого обрання президентом Ізраїлю, відділення біофізики. Водночас не полишав наукової та педагогічної роботи в Єврейському університеті, кілька років працював головним науковим експертом Міністерства оборони Ізраїлю. Його наукові дослідження і відкриття мали великий резонанс у світовому науковому просторі. Уже в 1950 році він був удостоєний премії Вейцмана за наукові досягнення, у 1959 році його нагороджують Державною премією Ізраїлю, а ще через рік (як одну з найяскравіших особистостей в науковому світі) премією імені Ротшильда...

Працюючи над фундаментально-теоретичними проблемами біофізики, посідаючи досить помітне місце у цій галузі серед світової наукової спільноти, **Ефраїм Кацир** залишався досить авторитетною і помітною особистістю і в політичному житті країни.

У 1973 р. **Ефраїма Кацира** було обрано президентом Держави Ізраїль. Незважаючи на те, що посада президента має здебільшого представницькі функції, Ефраїм Кацир, обраний кнесетом на п'ять років, приділяв увагу багатьом аспектам політичного життя держави, насамперед гарантіям народу щодо виборчого права (закону про кнесет 1958 року), економічним та соціальним проблемам, поліпшенню життєвого рівня найбідніших верств ізраїльського суспільства, репатріації євреїв на прадавні землі народу з неодмінним їх включенням в активне життя держави, що давало можливість швидше адаптуватися на нових для репатріантів землях.

Доречно зауважити, що саме в цей період значно збільшилася кількість євреїв-репатріантів з СРСР, зокрема й з України, де народився Ефраїм Кацир. І це, за спогадами його сучасників, дуже тішило президента.

Особливу увагу приділяв молоді, закликаючи її своїм авторитетним словом не тільки зберігати і розвивати національні традиції, а й продовжити

справу батьків у розбудові своєї важко здобутої держави.

Після завершення п'ятирічної президентської каденції у 1978 році він повернувся до наукової роботи в Інститут імені Х. Вейцмана та науково-педагогічної у Тель-Авівському університеті, де з 1982 року очолював відділення біотехнології. Він розробив методи синтезу поліпептидів (амінокислотних ланцюгів), що мають низку властивостей білків, і довів залежність біологічних властивостей білкових сполук від хімічної структури.

Серед його подальших відзнак та нагород — золоті медалі за наукові відкриття і досягнення імені К. Ліннерстрем-Ланга і Х. Кребса, компанії “Альфа-Омега”, премія Андервуд-Прескотт Массачусетського технологічного інституту.

Ефраїм Кацир був не тільки членом Ізраїльської академії наук, а й Лондонського Королівського товариства, першим ізраїльтянином, обраним до Національної академії наук США, почесним доктором Гарвардського та Оксфордського університетів, Швейцарського технологічного інституту в Цюриху та багатьох інших відомих вищих навчальних закладів.

Завершилося життя четвертого президента Держави Ізраїль 30 травня 2009 року в м. Реховот.



Київ, 1916 рік



**Голда Меїр
(1898—1978)**
державний і громадський діяч,
одна зі засновників Держави Ізраїль,
Прем'єр-міністр Ізраїлю
у 1969—1974 роках



У листопаді 1998 року на фасаді будинку
на вул. Басейній, 5-А, в Києві встановлено
меморіальну дошку Голді Меїр
(скульптор В. Медведєв)

Голда Меїр — одна з найвідоміших жінок XX століття

Її ім'я як історичної особистості, державного діяча і політика світового рівня відоме не тільки в Ізраїлі та Близькосхідному регіоні, а й у США, європейських країнах.

Шлях *Голди Мабович* (за іншим написанням *Мабовиць*) до великої політики і державної діяльності розпочався 3 травня 1898 року. Вона народилася у Києві у сім'ї ремісника *Мойше-Іцхока*, який переїхав сюди з білоруського Пінська. Проте у Києві родині не дуже усміхнулася доля. Через три роки Мабовичі перебралися зі своїми пожитками у рідне містечко, з якого батько невдовзі вирушив до Америки, де йому, як кажуть українці, пообіцяли груші на вербах, достаток та свіжі гроші. Мріяв повернутися до Батьківщини багатим, але досить швидко зрозумів, що ліпше забрати сім'ю (у якій почали “правити бал”, особливо у маленьких містечках, чорносотенці-юдофоби) до США. У вісім років жвава і допитлива Голда з матір'ю та однією із сестер здолала океан і опинилися на американській землі. Тут життя складалося для Мабовичів значно краще, ніж у Російській імперії, хоч вони й продовжували бідувати і перебивалися випадковими заробітками. Проте, за підтримки єврейської громади, Голда закінчила педагогічний коледж у Мілуокі (штат Вісконсин, США), де мешкала з родиною у 1906—1921 роках. З 1915 року під впливом старшої сестри Штейни зацікавилася політикою та соціальними питаннями, вступила до Єврейської соціал-демократичної робітничої партії, навіть стала наймолодшим делегатом Єврейського конгресу, який відбувся у Філадельфії. У чотирнадцять років втекла з рідного дому і переїхала до сестри в Колорадо, де зустрілася із емігрантом з Росії *Морісом Мейерсоном*, який згодом став її чоловіком. У вісімнадцять років пішла працювати вчителькою і водночас організовувати зібрання та мітинги, де вона відверто пропагувала сіонізм, ідею відродження держави Ізраїль.

Після зустрічі з *Бен-Гуріоном* вирішила залишити Америку і разом з чоловіком та своєю сестрою оселилася на території Палестини, зайнялася розбудовою єврейського кооперативного руху, заснуванням нових єврейських поселень. З 1924 року стала

членом жіночої робітничої ради Гістадруту. Як і всі поселенці, тяжко працювала, обробляючи землю, доглядаючи худобу, виховуючи двох дітей — сина Менахема і доньку Сару. Як одну із найосвіченіших жінок на території єврейських поселень Палестини **Голду Мейерсон** обрали до Загальної федерації праці Ізраїлю. У 1934-му її призначають членом виконавчої ради однієї з найбільших єврейських профспілок. Розбудова державності Ізраїлю вимагала повсякчас дбати про переселення сюди євреїв з інших країн.

Необхідно було проводити пропагандистську роботу, вміння доносити ідеї сіонізму. **Голда Мейерсон** якраз і належала до таких ідейноактивних та переконливих агітаторів цієї справи. Її відправляють у 1938 році до Франції, де на той час перебувало чимало євреїв-біженців з інших країн, насамперед з охопленої фашистською нетерпимістю Німеччини. Проте деякі країни, зокрема Великобританія і Франція, не були зацікавлені приймати вигнанців, а тим паче сприяти їхній еміграції до Палестини, побоюючись, що приїзд євреїв на тогочасні підмандатні Великобританії палестинські землі може спровокувати арабів на підтримку фашистського Третього рейху. **Голда Мейерсон** зробила тоді висновок: потрібно налагоджувати таємні канали для виїзду євреїв

на Близький Схід, готувати для них житло і робочі місця. На жаль, цим шляхом вдалося врятувати небагато, хоч кожний врятований до кінця своїх днів міг дякувати за своє життя таким ідейним і досвідченим у справі боротьби за створення Ізраїльської держави особистостям, як **Голда Мейерсон**.

У 1946 році вона очолила політичний відділ Єврейського агентства, збирала кошти серед єврейської діаспори (насамперед американської) для майбутньої держави і водночас намагалась налагодити контакти з поміркованими арабськими лідерами, зокрема йорданським королем **Абдаллахом Хусейном**. Після того, як ООН дало згоду на поділ Палестини і створення Держави Ізраїль, розпочинається кар'єра **Голди Меїр** як державного діяча. Вона веде напружені переговори із низкою арабських очільників про визнання Декларації про незалежність Ізраїлю, а коли виникає загроза війни арабських країн з Ізраїлем, — негайно виїжджає до Америки, щоб закликати єврейську громаду надати матеріальну підтримку для боротьби із загрозою втрати державності. У червні 1948 року СРСР, визнавши Державу Ізраїль, дав згоду на відкриття в Москві посольства. Першим Надзвичайним і Повноважним Послом Ізраїлю в СРСР стала якраз **Голда Мейерсон**, яка пере-



І. Бург, Голда Меїр, М. Даян, І. Аллон у залі засідань Кнесету, 1974 р.
Фото М. Мільнера

бувала на цій посаді 7 місяців — до свого призначення на посаду міністра праці й державного страхування.

У середині 1950-х років, за пропозицією тогочасного прем'єр-міністра **Бена Гуріона, Голда Мейерсон**, ім'я якої вже не сходило зі сторінок як єврейських, так і світових газет та журналів, дещо змінила своє прізвище, яке залишилося їй від чоловіка, з яким вона досить давно розлучилася, залишивши тільки чотири літери (**Меїр**).

У 1956–1966 роках — призначена міністром закордонних справ і постійним представником Ізраїлю в Організації Об'єднаних Націй. Ініціювала політику налагодження дружніх відносин та співпраці з країнами Африки й Латинської Америки, водночас наполягаючи на зближенні зі Сполученими Штатами Америки.

У 1966–1968 роках — генеральний секретар Робітничої партії Ізраїлю. Після смерті **Леві Ешкола**, з 17 березня 1969 до 3 червня 1974 року, після деякої перерви роботи в уряді і у досить поважному віці, генеральний секретар Партії праці (**Авода**) згодилася обійняти посаду прем'єр-міністра Держави Ізраїль. Вона стане першою жінкою — прем'єр-міністром Ізраїлю. Вдало поєднувала персональну дипломатію з широким використанням мас-медіа.

Поряд із висловленням згоди з планом мирного врегулювання, запропонованим держсекретарем США **Вільямом Роджерсом**, та укладенням 7 серпня 1970 року ізраїльсько-єгипетської угоди про перемир'я, з недовірою поставилася до початкових мирних ініціатив **Анвара Садата** й виявила твердість під час арабо-ізраїльської війни 1973 року, особисто забезпечивши налагодження американського “повітряного мосту” зброї та боєприпасів. Проте в боях з єгипетською армією загинуло понад 2500 ізраїльтян.

Це стало не тільки горем всієї держави, але й особистою трагедією **Голди Меїр**. Хоча парламентська слідча комісія й звільнила прем'єр-міністра від безпосередньої відповідальності за неготовність Ізраїлю до зазначеного конфлікту, під тиском громадської думки вона подала у відставку й залишила публічне політичне життя. З 1976-го року — почесний голова Соцінтерну.

Померла 8 грудня 1978 року в Єрусалимі, залишивши пам'ять про себе в історії сучасної Держави Ізраїль, книги спогадів “Дім мого батька” (1972), “Моє життя” (1975), де тепло відгукується про своїх батьків, як і згадує про раннє дитинство, проведене в Києві...



Зустріч Голди Меїр з Іцхаком Кацом на науковій конференції в Науково-дослідному інституті імені Вейцмана, м. Реховот



Леві Ешколь
(1895—1969)
державний і політичний діяч,
Прем'єр-міністр Ізраїлю
у 1963—1969 роках

Перемога Леві Ешколя

Леві Ешколь народився 25 жовтня 1895 року у давньому (знаному з XV століття) містечку Оратів Київської губернії (тепер районний центр Вінницької обл.) у досить заможній і поважній хасидській родині, яка жила тут здавна і мала прізвище *Школьнік*. Оратів, розміщений за сто вісімдесят кілометрів від Києва, відрізнявся від довколишніх сіл хіба тим, що тут було кілька мурованих кам'яних будівель та відбувалися велелюдні недільні ярмарки, на які з'їжджалися мешканці довколишніх сіл та містечок. То було типове українсько-єврейське поселення XIX століття із своїми порядками та звичаями мирного співіснування двох етносів, з урахуванням ще кількох польських родин, які також поважали усіх своїх сусідів і не особливо зважали на релігійну та національну належність.

Леві отримав традиційну єврейську освіту в хедрі. Маючи кошти, батьки направили його на навчання в одну із прогімназій у Вільно (Вільнюсі), де юний Лев Школьнік відчув на собі статус єврея в Російській імперії. Перебуваючи у прогімназії, зацікавився соціалістичним сіонізмом, прихильником якого залишався усе життя. Був членом місцевої організації Цеїрей Ціон, вступив в Ха-Поел хацаїр. У 1914 році в одній із перших хвиль переселення євреїв переїхав на біблійну землю Ізраїлю (Ерец-Ісраель), щоб розпочати відродження державності свого народу, втраченої на початку першого тисячоліття. Відтепер узяв прізвище на єврейський лад — *Леві Ешколь*.

Якийсь час працював на цитрусових плантаціях, також докладав зусиль, щоб роз'яснювати переселенцям, особливо молоді, ідею створення, а точніше — відродження Ізраїлю. У складі невеликої групи єврейських сільськогосподарських робітників спробував створити єврейське поселення в Атароті поблизу Єрусалиму (після 1967 року в межах міста), проте з початком Першої світової війни за розпорядженням турецької влади, вони змушені були негайно залишити Атарот і перебратися на землі, куплені бароном *Е. де Ротшильдом* для єврейських переселенців з Європи, і там обживатися, вести господарство.

Леві Ешколь продовжив свою політично-соціальну діяльність, беручи активну участь у заснуванні все нових і нових громад, політичних та громадських організацій.

Навесні 1918 року, всупереч позиції своєї партії Ха Поел Хацаїр значна група єврейських юнаків, які вважали, що робота зі створення Ізраїльської держави просувається досить повільно і не зовсім результативно, серед яких був і *Леві Ешколь*, вступають до Єврейського легіону Британської армії. Демобілізувавшись з армії в 1920 році, *Ешколь* був одним із засновників поселення Дганія-Бет і залишався його членом до кінця життя.

У 1934 році його направили до Берліна, де *Ешколь* очолив переселенський департамент Палестинського бюро. Передчуваючи подальші події в Європі, він у досить складних умовах формування націонал-соціалістичної доктрини з її відвертою ненавистю до єврейського народу,

розгортає широку пропаганду виїзду євреїв з Німеччини, Італії, Польщі на землі обітовані, тобто на підмандатну Англії Палестину, де планувалося з часом відродити Ізраїльську державу.

Його авторитет, політична далекоглядність та невтомна праця врятували життя багатьом представникам єврейської нації, які вчасно виїхали з Німеччини на прадавні єврейські землі.

У 1937 році **Ешколь** повернувся до Ерец-Ізраелю, де очолив компанію “Мекорот”, яка займалася водопостачанням єврейських поселень, а також створенням цивілізованих умов та праці на необжитих і малопридатних для господарювання землях, бо ж інший народ, який їхав сюди з усіх куточків світу, поки що не мав. Та й наявні території потрібно було захищати зі зброєю в руках.

1 липня 1941 року **Леві Ешколя** обирають членом центрального командування Хагани, доручають збирати кошти для підпільних єврейських військових угруповувань, купувати й виробляти зброю. Після створення 19 листопада 1947 року Командного центру народного повстання **Леві Ешколя** обирають

одним з двох командувачів цього центру. Після утворення Держави Ізраїль **Ешколь** працює в різних міністерствах. Спочатку був генеральним директором (міністром) Міністерства оборони.

Зробив значний внесок у створення і розвиток оборонної промисловості Ізраїлю, вважаючи це однією із найважливіших передумов для подальшого існування молодій державі, оточеній недоброзичливими до неї мусульманськими державами. Саме **Леві Ешколь** налагодив партнерські політично-економічні відносини із США та домовився про їх масштабну військову допомогу.

У 1949 році очолив поселенський відділ Єврейського агентства. Він багато зробив для розселення в новоствореному Ізраїлі сотень тисяч репатріантів, для яких держава постійно виділяла великі кошти, засновуючи все нові і нові населені пункти, створюючи тисячі робочих місць, заснуючи школи, університети, установи культури. У 1950–1952 роках обіймав посаду скарбника Єврейського агентства, у 1951 році був міністром сільського господарства та розвитку, в 1952–1963 рр. — міністром фінансів.



Леві Ешколь допомагає пані Мір'ям Ешколь запалити першу свічку на свято Хануки



Бронзова монета, випущена на честь пам'яті про шестиденну війну. Барельєф — Леві Ешколь

Ешколь намагався створити в Ізраїлі сприятливі умови для залучення в ізраїльську економіку іноземного капіталу. Під час перебування **Леві Ешколя** на посаді міністра фінансів у 1952–1963 роках валовий національний продукт зростав майже на десять відсотків щороку.

У червні 1963 року, завершуючи своє перебування на посаді прем'єр-міністра, видатний ізраїльський політик і один із засновників Держави Ізраїль **Давид Бен-Гуріон** запропонував **Леві Ешколю** очолити уряд. Кнесет затвердив цю кандидатуру. **Леві Ешколь** пропрацював на цій посаді шість років, значно зміцнивши обороноздатність країни, її економічний розвиток, втілюючи у життя низку дипломатичних ініціатив на підтримку своєї держави. Одна з них — встановлення повноформатних дипломатичних відносин з Федеративною Республікою Німеччина.

Після шестиденної війни Ізраїлю проти Єгипту, Сирії та інших країн **Леві Ешколь** продовжив наполегливо працювати для консолідації народу, економічного піднесення та соціальної стабільності держави, спрямованої на зміцнення співпраці із США, як головним союзником Ізраїлю. У внутрішній політиці **Ешколь** домігся згуртування низки політичних партій, які у 1968 році об'єдналися в Ізраїльську партію праці. Через рік прем'єр-міністр подав у відставку. Але йому випало ще одне випробування, яке визначило подальшу долю Держави Ізраїль. У листопаді 1966 року дві досить потужні близькосхідні держави — Єгипет та Сирія — уклали військовий союз. Не треба було бути передбачливим політиком, щоб зрозуміти, проти кого спрямований цей політичний акт. Прем'єр-міністр докладає всіх зусиль, щоб консолідувати націю, зміцнити збройні сили.

Події не забарилися. І вже 16 травня Єгипет звинуватив Ізраїль у намірах атакувати Сирію і сконцентрував на сході Синайського півострова кілька дивізій. На вимогу Єгипту ООН виводить миротворчі війська, які патрулювали лінію припинення вогню у 1948 році. Здійснюється часткова мобілізація в Ізраїлі. Ще через кілька днів президент Єгипту **Абдель Насер** оголосив про блокаду Тиранської протоки. Саудівська Аравія, Йорданія, Судан, Алжир, Єгипет

та Ірак готові виступити проти Ізраїлю. Більшість арабських країн розривають з ним дипломатичні відносини. Розроблена за участю **Леві Ешколя** стратегія в уже невідворотній війні із арабськими країнами передбачала перманентний повітряний та наземний удар по військових базах ворога. Після того як 4 червня йорданський король **Хусейн** погодився підтримати Єгипет, керівництво Ізраїлю дає наказ нанести повітряний удар по всіх військових аеродромах Єгипту, Йорданії, Іраку та Сирії, вивівши ворожу авіацію з боєздатності.

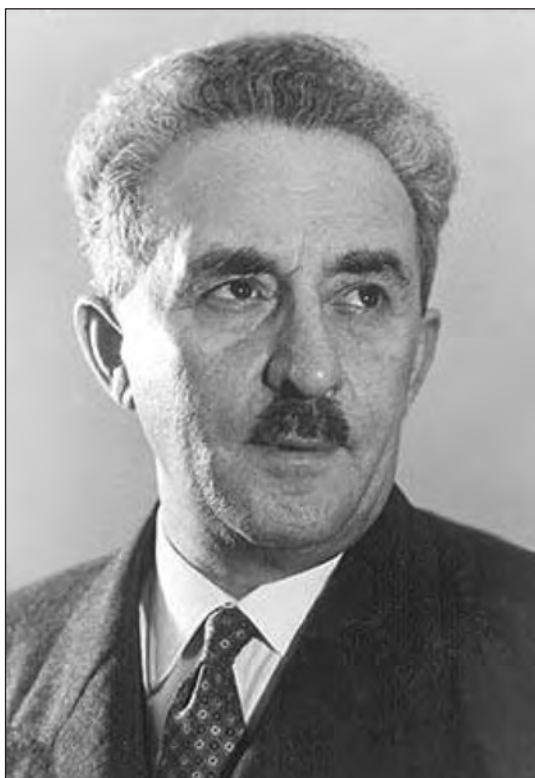
Тим часом, бронетанкові дивізії розпочали марш на Газу та центр Синаю, який уже через два дні був очищений від єгипетських солдатів, а також було звільнено від сирійського війська Голанські висоти. У ході цієї війни було звільнено від йорданських військ Єрусалим та Віфлеєм, вперше після 1947 року з'явилася можливість руху ізраїльтян дорогою Тель-Авів—Єрусалим. В результаті шестиденної війни між Ізраїлем та п'ятьма арабськими країнами (Єгипет, Сирія, Йорданія, Ірак, Алжир) Сирія втратила Голанські висоти, Єгипет — Синайський півострів та сектор Газа, Йорданія — західний берег ріки Йордан. Попри те, що п'ята надзвичайна спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН, скликана з ініціативи СРСР, та Рада Безпеки ООН, які вимагали встановлення справедливого та міцного миру на Близькому Сході із виведенням ізраїльських сил з території, спірних під час конфлікту, Ізраїль довів своє право на недоторканність і суверенітет.

Шестиденна війна була великим випробуванням для прем'єр-міністра **Леві Ешколя**, який забезпечив і військове, і політичне вирішення однієї з найскладніших ситуацій у Близькосхідному регіоні.

Помер уродженець маленького українського містечка Оратова і видатний державний діяч Ізраїлю 2 лютого 1969 року в Єрусалимі, який незадовго до того повернувся в лоно Ізраїлю.

Голда Меїр писала про діяльність **Ешколя** під час політичної кризи в Ізраїлі напередодні шестиденної війни: “Як прем'єр-міністр і міністр оборони він зробив усе можливе для того, щоб наші війська змогли впоратися зі своїм завданням і перемогти”.

Моше Шарет. Інтереси народу — понад усе!



Моше Шарет
(1894—1965)
державний і громадський діяч,
Прем'єр-міністр Ізраїлю
у 1954—1955 роках

Після політичної кризи 1954 року прем'єр-міністра Ізраїлю *Давида Бен-Гуріона* замінив на високій посаді **Моше Шарет**, один із керівників Об'єднаної робітничої партії Ізраїлю (Мапай).

Він, як і багато інших тогочасних відомих політиків, також був вихідцем з України. Його діди і батьки мали прізвище Черток, а за іншою версією Шерток. Народився Моше Шарет 16 жовтня 1894 року в досить великому торговому і кораблебудівному місті Херсон. Його батько, **Яків Черток**, прищепив з раннього дитинства любов до землі Ізраїлю і відданість національним інтересам єврейського народу. На прабатьківські біблійні землі сім'я Шертоків приїхала в 1908 році.

Спочатку єврейська родина з України жила в одному із велелюдних арабських сіл в Самарії, де юний **Мойсей Шерток**, який знав досконало російську мову, вивчив як рідну, так і арабську та турецьку мови, ознайомився зі звичаями тих народів, які мешкали на прадавніх землях, тісно пов'язаних з історією давнього Ізраїлю.

Згодом Шертоки переїхали у Яффу і оселилися у кварталі Ахуззат-Баїт, званому в новітній історії тим, що з нього згодом виросло єврейське місто Тель-Авів. Навчався в гімназії "Герцлія", мав особливі успіхи у вивченні сучасних іноземних та давніх класичних мов, історії Близького Сходу та Європи.

У 1913 році дев'ятнадцятирічний Моше Шаретта вступив до Стамбульського університету, але прослухав тільки один курс. У серпні 1914 року розгорнулася Перша світова війна, яка не оминула і переселення з України. Як османський підданий, **Мойсей Шерток** пішов добровольцем у турецьку армію, де спочатку служив лейтенантом у Македонії, а потім, завдяки знанню мов, був перекладачем у командувача німецьких військ.

Досвід цієї роботи і гарні відгуки про **Мойсея Шертока** як поліглота сприяли тому, що в 1919 році він стає секретарем Сіоністської комісії, яка активно працює для збільшення кількості переселенців-євреїв на землі обітованій. Юнак починає набувати й політичної ваги, долучається до багатьох політичних, соціальних та міжнародних акцій.

У квітні 1920 року на міжнародній конференції в Сан-Ремо Верховна Рада Антанти надала Великій Британії мандат на управління Палестиною, зокрема й територією Ерец-Ізраєлю. Скориставшись цим, **Мойсей Шерток** отримав змогу вступити і навчатися в Лондонській школі економічних і політичних наук (1922–1924). У ці роки він брав активну участь у діяльності британських єврейських організацій, не раз представляв їх на з'їздах лейбористської партії.

У 1925 році **Мойсей Шерток** повернувся в Ерец-Ізраєль, де на запрошення головного редактора газети “Давар” кілька років редагує щотижневий додаток цієї газети англійською мовою.



Херсонська міська дума.
Проект архітектора А.Б. Мінкуса, 1900 р.

Політичну кар'єру **Мойсей Шерток** розпочав у 1931-му як секретар політичного відділу Єврейського агентства. Після вбивства **Х. Арлозорова** у 1931 році став його політичним спадкоємцем і був обраний главою політичного відділу. Це була одна з ключових посад агенції, яку обіймав до створення Держави Ізраїль. Під час Другої світової війни **Мойсей Шерток** служив у ізраїльській бригаді Британської армії.

У 1947 році був делегований до ООН і брав найактивнішу участь у дискусії щодо отримання Ізраїлем незалежності. Він був серед тих, кому випала історична місія підписати документ про створення Держави Ізраїль. Після проголошення Держави Ізраїль обіймав посаду першого міністра закордонних справ (1948–1956), водночас був прем'єр-міністром уряду Ізраїлю (1954–1955). Як глава МЗС наполегливо відстоював єврейські інтереси навіть у періоди найгостріших криз, завжди намагався шукати мирні й легальні шляхи їх вирішення.

Здебільшого завдяки **Моше Шарету** на посаді міністра закордонних справ (у перші вісім років незалежності Ізраїлю) в молодій державі було створено висококваліфікований дипломатичний корпус, встановлено офіційні зовнішньополітичні відносини з багатьма країнами Європи, Азії, Африки та Америки, налагоджено зовнішньоторговельні зв'язки (особливо з Латинською Америкою).

Саме тоді (1948) виходець з України, на той час один із найвідоміших єврейських політиків, **Мойсей Шерток** дещо змінив прізвище та ім'я. Обіймаючи найвищі державні та партійні посади, він відтепер мав прізвище **Моше Шарет**, яке увійшло в історію новітнього Ізраїлю.

У 1955 році **Моше Шарет** подав у відставку. Його спадкоємцем став той, у кого він два роки тому перебрав пост прем'єр-міністра — видатний державний і політичний діяч **Давид Бен-Гуріон**.

Моше Шарет залишався членом кнесету і продовжував активну діяльність у лівоцентристській реформістській Ізраїльській робітничій партії (Мапай), яку не раз представляв на конгресах Соціалістичного інтернаціоналу.

У 1961–1965 роках **Шарет** очолював правління Єрусалимської Сіоністської організації. Останні роки життя відомий політичний і державний діяч, один з основоположників Держави Ізраїль, **Моше Шарет** присвятив літературній та видавничій діяльності, очолював досить потужне ізраїльське видавництво “Ам Овед”.

Серед його публіцистичних праць: “Мі-шутбе-Асія” (“З мандрів Азії”, подорожні нотатки; 1957); “Башо‘арей хе-уммот” (“Напередодні нації”, збірник промов 1946–1949 рр.; 1958); “Дварім ал ціонут” (“Промови про сіонізм”, 1966); “Орот ше-каву” (“Світильники, які згасли”, промови і статті про національних, політичних і військових діячів, які пішли з життя; 1969), “Політичний щоденник” (1968–1979) та інші, а також книга поетичних перекладів Шарета.

Помер **Моше Шарет** 7 липня 1965 року в Єрусалимі.



**Володимир (Зев) Жаботинський
(1880—1940)**
єврейський письменник і публіцист,
один з лідерів сіоністського руху,
співзасновник Держави Ізраїль
та його збройних сил

Володимир Жаботинський. Відчував душу українців

Володимир Євгенович Жаботинський народився у сонячній приморській Одесі 18 жовтня 1880 року. Починав свій творчий шлях як журналіст. На сторінках місцевих газет з'являлися його гострі, соціально спрямовані публікації та есе...

Дуже рано виявив свій літературний талант — у 16 років **Жаботинський** переклав поезію **Едгара По** “Ворон”. Цей російський переклад і досі вважається одним з найкращих.

У 1898 році **Володимир Жаботинський** їде за кордон як кореспондент “Одеського листка”, а згодом — “Одеських новин” у Берн та Рим. Повернувшись до Одеси у 1901 році, продовжує роботу в “Одеських новинах”, через певний час стає відомим журналістом на Півдні Росії.

Після Кишинівського погрому 1903 року **Володимир Жаботинський** активно долучається до діяльності сіоністського руху. В період між 1903—1914 роками публікує статті, присвячені проблемі пригнічення національних меншин у Російській імперії, різко критикує політику асиміляції єврейства, виступає за створення єврейської освітньої системи.

У 1914 році **Жаботинський** виїхав з Російської імперії і вже ніколи не повернувся. У досить ранньому, як для політика, віці набув статусу лідера єврейського національного руху півдня Росії, де єврейське питання завжди стояло досить гостро, а часом і трагічно, активно включився у діяльність міжнародних сіоністських організацій.

Проводив велику пропагандистську й організаційну роботу щодо консолідації єврейських політичних та громадських організацій, вироблення спільної платформи щодо основоположних принципів і завдань єврейського руху за відродження державності та залучення до цього процесу євреїв із різних країн світу. З цього питання виступав як публіцист у тогочасних газетах, журналах, брошурах, на мітингах, партійних акціях, читав у різних аудиторіях лекції.

Під час Першої світової війни був одним із найпалкіших прихильників доцільності створення перших військових єврейських формувань на боці Антанти, передбачаючи, що в подальшому його народу доведеться відстоювати своє право на державність також зі зброєю в руках. Прибувши до Великої Британії, веде переговори щодо створення єврейських озброєних формувань у

складі британської армії. За активної участі **Жаботинського** в 1917 році було сформовано Єврейський легіон.

З 1920 року мешкав у Палестині, досить часто виїжджав до Франції, Німеччини, США у справах організації сіоністського руху.

Володимир Жаботинський завжди залишався прихильником українського національного руху, вважаючи український народ також пригнобленим і упослідженим російською імперською владою.

Закликав до співпраці керівників єврейського та українського національних рухів, підкреслюючи, що попри різні ситуації, які склалися на початку ХХ століття, є другом української справи.

У статті “Урок ювілею Шевченка” (1911) **Володимир Жаботинський** переконливо розкрив самотність українського народу. Позитивно сприйняв створення Української Народної Республіки, підтримував прагнення українського народу до незалежності та створення суверенної національної держави. У 1921 році він підписав угоду з представниками уряду УНР в екзилі про створення єврейської міліції для безпеки єврейського народу у разі походу українського війська на підрадянську Україну.

Неодноразово спростовував міф про одвічний антагонізм між євреями та українцями, аргументуючи це тисячолітнім проживанням двох народів на українських землях.

У 1920-му оселяється у Єрусалимі, де створює загони самооборони єврейського населення від арабів. Через конфлікт із керівництвом Всесвітньої сіоністської організації виходить із її складу і з 1923 року займається активною літературною діяльністю.

Протягом 1930-х років **Володимир Жаботинський** займався справами єврейської світової спільноти. 1936 року підготував “план евакуації” єврейського населення з Польщі (до якої входила й частина західноукраїнських земель) у Палестину. Він провадив активну пропагандистку роботу серед польського та східноєвропейського єврейства, попереджаючи їх про можливі “супер-погроми” у недалекому майбутньому.

Володимир Жаботинський помер від серцевого нападу 4 серпня 1940 року в США.

Згідно зі заповітом, його перепоховали в незалежній Державі Ізраїль.



Місто Одеса. Поштові листівки 1900—1909 років
(http://copypast.ru/2011/10/03/istorija_i_vidy_odessy_19001909gg.html)



Шмуель Йосеф (Йосиф) Агнон
(Шмуель Йосеф Галеві Чачкес)
(1888—1970)
 єврейський письменник,
 лауреат Нобелівської премії
 з літератури 1966 року

“Дотримуйтесь тиші! Агнон працює”

Оголошення з таким текстом звелів розмістити біля будинку *Агнона* мер міста Єрусалима, коли поруч з житлом письменника велися будівельні роботи. Це знак величезної шани до творчості видатного ізраїльського прозаїка.

Батьківщина *Агнона* (*Шмуеля Йосефа Халеві Чачкеса*) — автора багатьох романів, повістей і оповідань — маленьке українське містечко Бучач у Галичині, колишній провінції Австро-Угорської імперії. Малий Агнон відвідував початкову школу (хедер), вивчав під керівництвом батька і місцевого рабина Талмуд. Юнак зачитувався творами давніх і середньовічних єврейських оповідачів, повчаннями хасидів (послідовників містичної іудаїстської течії, яка виникла в XVII ст. на Поділлі

(територія сучасної України), сучасної єврейської літератури. Підлітком Агнон стає активним сіоністом. Свої перші поетичні твори він пише на івриті і на їдиші. У вісімнадцять років працює в Львівській єврейській газеті, у 1907 р. здійснює подорож до Палестини, а через рік переїздить до Єрусалима. У 1909 р. з'являється його невеличка повість “*Agunot*” (“Покинуті дружини”). Назва цієї книжки згодом стала його літературним псевдонімом, Агнон у перекладі з івриту означає “Покинутий”. З 1924 р. Агнон стає офіційним прізвисьмом письменника. Продовжуючи традиції *Шолома Рубина* і *Реувена Бройдеса*, він широко використовує фольклор, релігійні мотиви. У 1912 р. письменник їде до Берліна, де працює у журналі “Юде”, читає лекції з єврейської літератури, згодом передає свої твори видавництву “Шокен”, якому й досі належать усі права на доробок митця. У 1924 року Агнон повернувся до Єрусалима.

Наприкінці 1920-х років виходить друком двотомний роман Агнона “Весільний балдахін”, потім з'являються романи “Нічний гість” (1937), “Проста історія” (1935), повне зібрання оповідань. Твори письменника друкуються англійською мовою. Впливовий американський критик *Едмунд Вілсон* наприкінці 50-х років офіційно висуває кандидатуру Агнона на здобуття Нобелівської премії з літератури. Такої шани письменник був удостоєний у 1966 р. У своїй короткій промові при отриманні премії Агнон підкреслив вплив Талмуда та інших релігійних єврейських книг на його творчість. Окрім Нобелівської премії він був удостоєний почесних ступенів Іудейської теологічної семінарії в Америці, Єврейського університету в Єрусалимі, Колумбійського університету в США. Критики нерідко порівнюють Агнона з *Джеймсом Джойсом*, *Марселем Прустом*, *Вільямом Фолкнером*, *Францем Кафкою*. Але, як зазначив американський критик *Роберт Альберт*, його творчість неповторна, бо, не втрачаючи духовного зв'язку з минулим, відтворює сучасність.

Бучач, кінець XIX ст.



Музика — це мова, що не потребує перекладу...



**Менахем Авігдом
(Малер-Калькштейн)
(1908—1995)
єврейський композитор,
педагог, музичний критик**

Знаменитий ізраїльський композитор **Менахем Авігдом (Малер-Калькштейн)** народився 6 січня 1908 року в українському місті Станіславі, яке тоді входило до Австро-Угорської імперії (нині це Івано-Франківськ). Навчався в хадері при синагозі, здобув початкову музичну освіту. У 1925 році разом з родиною переїхав до Палестини, де прожив майже п'ять років.

Прагнення до музичної творчості привело здібного юнака до Паризької консерваторії, де він навчався у відомого педагога і композитора **А. Рабо**. Повернувшись на Близький Схід, прийняв пропозицію Каїрського департаменту освіти, де кілька років працював інспектором. У 1935—1946 роках викладав композицію у Тель-Авівській консерваторії. Брав найактивнішу участь у розбудові музичного життя на території, яку займав тоді Ерец-Ізраель. Відкривав музичні школи та студії, організовував оркестри, концерти, відбирав талановиту молодь для навчання в Англії, Франції та інших провідних країнах світу. У 1945—1952 роках — обіймав посаду генерального секретаря Філармонічного оркестру Палестини, а в 1952—1955 рр. — радник з питань мистецтва Міністерства туризму, у 1955—1980 роках — генеральний директор Асоціації композиторів, авторів і музичних видавців в Ізраїлі та голова Співки композиторів Ізраїлю (до 1971 року). У 1982 році **Менахема Авігдома** обрано довічним почесним головою Співки композиторів Ізраїлю.

У своїх творах **Авігдом** вміло переплітає мелодійні та стилістичні елементи східної музики з ізраїльськими танцювальними ритмами. Написав три опери, зокрема першу ізраїльську історичну оперу “Александра із династії Хасмонеїв”, за яку був удостоєний Державної премії Ізраїлю. Він автор десяти симфоній, камерних та інструментальних творів, багато з яких звучали на найпрестижніших філармонічних сценах світу і виконувалися найвідомішими оркестрами. Велику популярність здобув балет **Авігдома** “Перлина і корал” (1971), написаний для балетної трупі “Інбал”, концертно для скрипки і камерного оркестру (спочатку — для скрипки і фортепіано, написане на замовлення **Я. Хейфеца** і ним же вперше виконане) та багато інших. На початковому етапі на творчість **Авігдома** мала вплив французька школа (імпресіоністські засоби музичного письма). Деякий вплив на творчий стиль **Авігдома** мала й експресіоністська школа **А. Шенберга**: квінтет для духових інструментів (1937—1938), радіоопера “Прощання”, “Енігма” для духових та ударних (1962), партитура якої передбачає наслідування звучання електронних інструментів. У П'ятій симфонії традиційна симфонічна форма поєднується з особливостями пісенного циклу. Елементи східного музичного фольклору використано у низці творів **Авігдома**, наприклад, “Пастораль” і “Хору” (Перша симфонія), скерцо (Третя симфонія “Середземноморська симфоніета”), дружський танець “Дебка” (фінал П'ятої симфонії).

Оркестрову музику **Менахем Авігдома** виконували і виконують на сценах багатьох країн світу, її інтерпретували найвидатніші диригенти ХХ століття: **Л. Бернстайн**, **С. Кусевицький**, **М. Малько**, **Ж. Мартінон**, **Г. Бертіні**, **М. Родан** та інші. З 1958 року він член Міжнародного інституту мистецтва та літератури FIAT, з 1991 р. — почесний доктор музикознавства Лондонського інституту прикладних досліджень, кавалер ордена Урсіні (Німеччина, 1991 р.).

Помер 1995 року в Тель-Авіві, де минула більша частина його наповненого і яскравого творчого життя.



Stanisławów Івано-Франківськ (Станіслав), поч. ХХ ст.

Неповторність поезії Нахмана Бялика



**Хаїм-Нахман Бялик
(1873—1934)**
єврейський поет і прозаїк,
класик сучасної поезії на івриті
та автор поезії на їдиш

Видатний єврейський поет і громадський діяч *Хаїм-Нахман Бялик* народився на мальовничих землях історичної Волині 6 січня 1873 року. Його дитинство проминуло серед чарівних лісів і мальовничих озер, так чудово оспіваних у безсмертній драмі-феєрії Лесі Українки “Лісова пісня”.

Перші роки життя майбутній поет провів на віддаленому хуторі Град, наповнюючи свою душу і серце красою неповторної та мальовничої природи. Майже на всіх етапах своєї творчості *Бялик* повертатиметься до перших одкровенень дитинства, втілить їх у віршах і поемах, написаних ївритом. Ремінісценції української природи і душевних почуттів постануть у його чарівних поетичних пасторалях “Па’амей авів” (“Весна”), “Ціппорет” (“Метелик”), “Зохар” (“Зорі”), а в поемі “Ха-Бреха” (“Заводь”) він оспіває свої дитячі відчуття водяного плеса, на березі якого хлопчиком сидів годинами і стежив за відображенням сонця у ньому.

Образ води стає для *Нахмана Бялика* символом поезії та мистецтва. Втративши службу в поміщицькому маєтку, батько Бялика переїхав до Житомира, оселився з родиною в передмісті, де відкрив маленьку корчму для селян, які приїжджали у справах до губернського міста. Після смерті батька семирічний Нахман потрапляє під опіку і виховання суворого та благочестивого діда, у будинку якого провів десять років. В автобіографічній оповіді про той час поет розповідає, що саме тоді у його душі зародилося три негасимі поривання, які згодом знайдуть відображення у поетичних одкровеннях. Перше — пристрасть до витівок, ігор і забав, які протистояли суворій атмосфері, що панувала в будинку діда. Друге — прагнення до самотності, “заглибитися в себе, замкнутися, віддатися мріям”. Третє — незгасима жага до книг. Хлопчик безперестанку читав релігійну літературу, занурившись у біблійні книги і Талмуд. У тринадцять років Нахмана віддають у бет-мідраш — молитовний будинок, де юнаки у повному відчуженні присвячують себе вивченню священних книг. Тут *Бялик* продовжує знайомство з Талмудом та з містичним вченням кабали. Образ учня-відлюдника Бялик створив у одній зі своїх ранніх поем “Ха-матмід” (“Подвижник”). Проте нові віяння єврейського просвітництва пробиваються в догматичну сферу тогочасної єврейської освіти. *Бялик*, незважаючи на сувору заборону як діда, так і наставників у хедері, починає потайки знайомитися з книгами письменників-просвітителів, які відкривають йому нові горизонти світової культури. Та й сам він робить перші спроби у віршуванні.

У хедері при місцевій синагозі досконало опанував ідиш та іврит, навчився досить вправно писати цими мовами. Здібного до науки хлопця після закінчення початкової школи прийняли до вищої єврейської школи “Ец Хаїм”, у якій готували майбутніх рабинів... Згодом, в одній зі своїх поем “Аві” (“Мій батько”) **Бялик** з приголомшливим трагізмом розкаже про цей час через образ свого батька, мрійника і містика за своїм душевним складом, якому випало все життя боротися за шматок хліба, боротися з нищою дійсністю, що оточувала його.

У 17 років майбутній поет вступив у Воложинську єшиву (Литва), сподіваючись, що окрім Талмуда у ній викладають і загальні предмети. Саме на час перебування у Воложині припадають його перші серйозні поетичні спроби. До речі, Воложинська єшива (діяла до 1897 року) була однією з найвідоміших у той час і стала прототипом більшості таких навчальних закладів світу.

Більшість свого свідомого життя **Нахман Бялик** займався самоосвітою. З сучасної йому єврейської літератури велике враження на нього справили перші статті Ахад-га-Ама, одного із видатних ідеологів «духовного сіонізму», який найбільше вплинув на формування світогляду поета, який у 1891 році написав і опублікував у Петербурзі свої розмірковування про ідею повернення євреїв на свої прадавні біблійні землі. Того ж року в збірнику єврейської поезії “Сад”, який вийшов в Одесі, з’явився друком перший вірш Нахмана Бялика “До пташки”. Подальшу, уже світську освіту, юнак продовжив в Одесі, але незабаром, дізнавшись про смертельну хворобу діда, змушений був на якийсь час знову повернутися в Житомир. Вірші, написані на ідиші, — “Мі-шут ба-мерхакім” (“Після поневірянь на чужині”), “Бі-тшуваті” (“Повернення”), “Хірхурей лайла” (“Нічні думи”) відображають відчай і важкий душевний стан **Бялика**. У 1900 році він оселяється в Одесі, тоді досить значному культурному центрі Російської імперії, де сформувалося велике об’єднання єврейських поетів. Тут разом з письменником **Бен-Ціоном** і видавцем **І. Ра-вицьким** засновує видавництво “Морія”.

У 1902 році побачила світ його перша збірка поезій. У 1903 році Одеський громадський комітет відправив **Нахмана Бялика** у Кишинів для збирання документальних матеріалів, про вчинені там під час чорносотенного погрому звірства. Під враженням від почутого і побаченого створив приголомшливу поему “У місті різанини” (у російському перекладі **В. Жаботинського** — “Сказание о погроме”), яка зробила молодого поета знаним серед усіх мистецьких та літературних кіл Росії. У ній поєднується нещадний реалізм з викриттям відсутності сили та свободи народу. Страшне горе спіткало населення, але страшнішою є його ганьба — ось основна ідея поеми. Заклик **Бялика** до опору надихнув єврейську молодь на самооборону і боротьбу за оновлення життя народу. Саме цей твір зробив митця найпопулярнішим єврейським поетом його часу. У 1905 році написав поему “Сувій про полум’я”, яка вважається однією із вершинних у

творчості єврейського поета. Створює багато творів для дітей ідишем. Власне, стає основоположником дитячої єврейської літератури у Росії.

У 1908 році вийшло повне зібрання поезій **Нахмана Бялика**, через які наскрізною проходить ідея відродження єврейського народу на прадавніх біблійних землях, які були тоді в межах Туреччини. Разом із **В. Жаботинським** він провадив велику роботу для ознайомлення євреївства в Росії з ідеями відродження ізраїльської спільноти у Палестині, за що опинявся під стрілами чорносотенської преси, не раз отримувач погрози розправи.

Поет багато уваги приділяє єврейському фольклору, мистецтву, музиці. Перу **Бялика** належать переклади івритом “Дон Кіхота” **Сервантеса**, “Вільгельма Телля” **Ф. Міллера** ін. Збірка **Бялика** “Вірші і поеми” у перекладі **В. Жаботинського** (1911) була схвально сприйнята російською читацькою публікою.

В Одесі **Нахман Бялик** пережив досить трагічний період двох революцій та громадянської війни. У 1921 році, завдяки наполегливому клопотанню **Максима Горького** і з особистого дозволу **В. Леніна**, **Нахман Бялик** з групою єврейських письменників залишив Україну. Після чотирьох років перебування у Берліні, де йому вдалося розгорнути широку видавничу діяльність літератури ідишем, приїхав до Ерец-Ізраїлю й оселився в Тель-Авіві й одразу став центральною фігурою в культурному житті єврейської спільноти.

У будинку **Нахмана Бялика** щотижня відбувалися зустрічі письменників, художників, артистів, науковців, де широко обговорювалися питання відродження єврейської державності, шляхи втілення цієї ідеї, а також народжувалися все нові й нові пропозиції щодо організації переселення євреїв на прабатьківські землі. Переїзд **Нахмана Бялика** значно сприяв розширенню присутності видатних єврейських інтелектуалів в Ерец-Ізраїлі. Зустрічі у його тель-авівському будинку проходили під досить промовистою назвою “Онега шаббат” (“Суботня насолода”).

Бялик брав активну участь у роботі Єврейського університету в Єрусалимі, художнього музею у Тель-Авіві, театрі “Хабіма”, Спільноті письменників та інших осередків духовної культури.

Зведений ним будинок в Тель-Авіві перетворено у літературно-меморіальний музей, де зберігаються особисті речі видатного поета, рукописи його творів, листи, фотографії, видання його книг ідишем та мовами інших народів...

Видатний єврейський поет, життя і світогляд якого формувалися в непростих обставинах життя євреївства на теренах України, **Хаїм-Нахман Бялик** належить до тих нечисленних обранців у літературі, які знаменують переломну епоху, і разом з тим він уособлює живу історичну пам’ять. Він є видатним митцем світового простору ХХ ст., чиї твори сформували духовне обличчя цілого покоління євреївства в Росії, Східній Європі та Ізраїлі.

Хаїм-Нахман Бялик помер 4 липня 1934 року у Відні.

Український внесок у становлення Держави Ізраїль



**Василь Тарасенко
(1907—2001)**
український історик, дипломат,
доктор істор. наук, професор,
Надзвичайний і Повноважний
посланник II класу

Василь Якимович Тарасенко (1907—2001 рр.) — це яскрава постать на ниві української дипломатії, наукової та педагогічної діяльності. Саме він був одним з тих, хто закладав фундамент української дипломатичної служби після того, як Україна після Другої світової війни стала членом ООН та інших міжнародних організацій. В.Я. Тарасенко очолював українську делегацію на спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН з палестинської проблеми, де вирішувалось питання про створення Держави Ізраїль. Саме цей український дипломат на засіданні 14 травня 1948 року завдяки своїй рішучості та наполегливості зробив вирішальний внесок у її створення.

Варто детальніше зупинитися на дипломатичній діяльності Василя Тарасенка, його ролі у створенні Держави Ізраїль. В.Я. Тарасенко — учасник Великої Вітчизняної війни; у 1944—1950 рр. на дипломатичній роботі мав ранг Надзвичайного і Повноважного Посланника 2-го класу. Працював помічником народного комісара закордонних справ УРСР *Д. Мануїльського*; в 1946—1948 роках радник посольства СРСР у США; керівник Постійного представництва УРСР при ООН (1948—1950 рр.); в 1948—1949 рр. — заступник представника УРСР в Раді Безпеки ООН. Брав участь у роботі низки міжнародних нарад і конференцій. Відомим у світових дипломатичних, державних та громадських колах В.Я. Тарасенко став саме як голова делегації УРСР на Спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН з палестинського питання, що працювала у

квітні—травні 1948 року. Адже саме українському дипломатові вдалося зробити вирішальний внесок у створення єврейської держави.

Після Другої світової війни однією з найгостріших проблем міжнародних відносин було визначення статусу Палестини, яка до того часу була підмандатною територією Великої Британії. Це питання не раз розглядалося Організацією Об'єднаних Націй. Велика Британія, яка мала підтримку арабських країн і прагнула зберегти своє домінування на Близькому Сході, наполягала на створенні в Палестині спільної арабсько-єврейської держави. США та СРСР, маючи свої інтереси, хотіли витіснити Британію з цього регіону, спираючись на окрему єврейську державу, яку вони прагнули створити. Тому, незважаючи на жорсткі суперечності, що розгорталися між Вашингтоном та Москвою, вони разом зі своїми союзниками проголосували на Генеральній Асамблеї ООН 29 листопада 1947 року за резолюцію № 181 про створення в Палестині двох окремих держав — єврейської (56% території) та арабської (44% її теренів). Тим часом у Палестині розгорнулася арабсько-єврейська війна. Радянський Союз організував постачання зброї євреям. У Москві сподівались, що оскільки більшість емігрантів в Ізраїль рушить з СРСР, то він буде їхнім союзником. США ж, побоюючись, що єврейська держава обере прорадянську політику, переорієнтовувались на співпрацю з арабськими країнами. До того ж, в умовах розгортання холодної війни, Сполучені Штати уникали подальших суперечностей з одним зі своїх найближчих союзників — Великою Британією й почали узгоджувати з нею свою близькосхідну політику. Тому Вашингтон та Лондон спільно намагалися переглянути рішення про створення єврейської держави.



Засідання Генеральної Асамблеї ООН 29 листопада 1947 року

Згадана резолюція ООН від 29 листопада 1947 р. передбачала, що вона набуде чинності, якщо до 18 години 14 травня 1948 року не буде прийнято іншого рішення. Тому США та Велика Британія домоглися скликання навесні 1948 року Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї з палестинського питання. Вони, заручившись підтримкою 80 % делегацій, запропонували прийняти проект резолюції про створення в Палестині спільної арабсько-єврейської держави, проти чого виступав СРСР.

Вирішальні події розгорнулись 14 травня. Здавалося, ніщо не завадить ухваленню американсько-британської резолюції. О 17 год. 30 хв. голова засідання представник Аргентини доктор *Арсе*, обірвавши на півслові виступ голови делегації СРСР *Андрія Андрійовича Громика*, щоб той не затягував час, заявив, що розпочинає проведення голосування. *А.А. Громико* махнув рукою — “все скінчилось, всі наші зусилля марні”.

Проте сталися цілком непередбачувані події. Для того, щоб голова надав слово представнику однієї з делегацій, той повинен був встати та підняти табличку із назвою країни, яка стояла на його столі. Ця табличка була видовженої форми та досить масивною. Тому делегати називали її “колодою”. Голова делегації УРСР *Василь Якимович Тарасенко* несподівано, в порушення всіх регламентних норм, піднявся з місця і, грізно розмахуючи “колодою”, рішуче підійшов до голови, промовляючи: “*I want to state my point of view*” (тобто “я хотів би висловити свою точку зору”). Однак він це сказав із сильним акцентом, тому “*point of view*” пролунало як “*point of you*”, що означало безпосередню погрозу (“я хочу поговорити про Вас”). Головуючий доктор *Арсе* подумав, що *В.Я. Тарасенко* розпочне з ним бійку й вибіг із залу засідань, вигукуючи: “*Поліція, поліція, мерщій сюди*”. Тим часом *В.Я. Тарасенко* вийшов на трибуну й експромтом виголошував промову, відверто затягуючи час. Коли доктор *Арсе* повернувся з поліцією, стрілка годинника вже перетнула 18.00. Це означало, що резолюція від

29 листопада 1947 року стала чинною і єврейський народ отримав свою державу — Ізраїль.

Залунав грім із аплодисментів та схвальних вигуків на адресу *В.Я. Тарасенка* від делегацій Польщі, Чехословаччини, Югославії, Білорусії та представників численної єврейської громади Нью-Йорка, де відбувались засідання Генеральної Асамблеї.

Єврейська спільнота в Палестині та й в усьому світі сприйняла те, що сталося, як “подарунок долі”, “справжнє чудо”. Двохтисячолітня мрія євреїв, розпорошених по всьому світу, здійснилась. Тієї ж ночі в Тель-Авіві було проголошено державу Ізраїль, створено перший Тимчасовий уряд на чолі з *Давидом Бен-Гуріоном*.

У своїх спогадах *В.Я. Тарасенко* писав: “Без мого виступу на терені Палестини було б утворено арабсько-єврейську державу, в якій євреї залишились би в меншості. Арабська більшість не дозволила б масового в’їзду до Палестини євреїв з інших країн”.

Єврейська преса писала, що ім’я *Василя Якимовича Тарасенка* повинен знати й благословляти в своєму серці кожен єврей. Коли *В.Я. Тарасенку* було вже понад 90 років, його обрали президентом громадського фонду “Україна—Ізраїль”. Цей фонд багато зробив для розвитку економічних та культурних зв’язків між двома країнами.

Доля дала Василю Якимовичу 94 роки життя, більшість яких він щиро служив українській дипломатії, історичній науці, брав активну участь у громадському житті. ■

Борис Гончар

доктор істор. наук, професор

Олег Машевський

доктор істор. наук, професор,
в.о. зав. кафедри нової та новітньої історії
зарубіжних країн Київського національного
університету імені Тараса Шевченка